

REVISTA „LUPTA DE CLASĂ” ȘI PROBLEMATICA ISTORIOGRAFIEI STALINISTE

Leonard CIOCAN

Abstract

*This article is an attempt to make a theoretical and interpretative analysis of the ideologizing trend imposed by the Communist regime upon the writing of history through the journal *Lupta de clasă* [The Class Struggle]. The first part is a presentation of the profound changes that the Romanian scientific and cultural community went through in the year 1948. The second part focuses on the analysis of a major article, written by one of the main ideologists of the regime at the time, Leonte Răutu, in which he sets the tone for the ideological changes concerning historical writing among others. The third, and last part, deals with the impact and the application of these ideological commandments on the analysis of the 1848 Revolution, a highly significant event for the Communist regime in its striving for the legitimization of its power and of its teleological view of history*

A. Introducere

Actul de la 23 August 1944 a început să insereze România, încet dar sigur, pe orbita politică a Uniunii Sovietice. Prima etapă importantă care s-a consumat pe plan politic a fost impunerea de către sovietici a guvernului dr. Petru Groza dominat de comuniști, la 6 martie 1945. După acest moment începe un întreg proces de epurare a societății românești per ansamblu în vederea impunerii „regimului de democrație populară”, de sorginte stalinistă. Primele victime vor fi fostele elitele și partidele politice aflate în opoziție. Acestea vor dispărea unul câte unul în urma înscenărilor și a divizărilor, respectiv fuzionărilor forțate. Cel mai răsunător exemplu este cel al Partidului Național Țărănesc care a fost interzis în vara anului 1947 în urma unei înscenări, liderii acestuia fiind arestați și condamnați la ani grei de închisoare în urma unui proces-spectacol. Etapa finală a acaparării puterii politice absolute s-a consumat la 30 decembrie 1947, prin înlăturarea Regelui Mihai I și proclamarea Republicii Populare Române. Anul 1948, acest *annus miserabilis* din istoria contemporană a României, va fi anul consolidării regimului comunist pe plan politic, dar și a schimbărilor structurale, de profunzime, în ceea ce privește viața științifică și culturală românească. Lucrarea de față își propune o analiză a ideologizării discursului istoric, atât pe plan teoretic cât și interpretativ, din paginile revistei Comitetului Central al PMR, *Lupta de clasă*, în noul context politic și cultural impus cu forța de regimul comunist/stalinist în anul 1948.

B. Distrugerea elitelor istorice și comunizarea discursului istoric 1945 - 1948

După cum afirma Al. Zub, anul 1948 a fost o „turnantă în activitatea istoriografică” din România, consacrand suprapunerea discursului istoric cu discursul politic oficial al regimului comunist.¹ În prezentarea acestui an atât de important pentru istoriografia românească, mă voi baza în general pe prezentarea făcută de Victor Cojocaru, care a distins patru aspecte instituționale și teoretice care au consacrat în final impunerea „mecanismelor de propagandă istoriografică” în 1948.²

Primul aspect este cel referitor la transformările instituționale și suprimarea unor publicații istorice de tradiție. Cea mai importantă măsură în această privință a fost desființarea vechii Academii Române și restructurarea sa sub numele de Academia Republicii Populare Române prin decretul-lege din 9 iulie 1948. O săptămână mai târziu, tot printr-un decret-lege, era desființat vechiul Institut de Istorie Națională și înlocuit cu institutul de Istorie a RPR. În același timp, numele unor istorici și academicieni de prestigiu, precum Gh. Brătianu, C.C. Giurescu, I. Lupaș sau Al. Lapedatu, încep să dispară de pe firmamentul vieții istorice românești,³ fiind înlocuiți cu istorici de curte ai regimului comunist, precum P. Constantinescu-Iași sau Mihail Roller care vor impune de la înălțimea funcțiilor deținute în Academie, „linia” de urmat în discursul istoric în următorii ani ai dictaturii comuniste.”⁴

¹ Al. ZUB, *Orizont închis. Istoriografia română sub dictatură*. București: Institutul European, 2000, p. 61.

² V. COJOCARU, „Modelarea ideologică a istoriografiei” în RUSAN, ed. *Analele Sighet 6. Anul 1948-instituționalizarea comunismului*. București: Fundația Academia Civică, 1998, p. 571-574.

³ V. GEORGESCU, *Politică și istorie. Cazul comuniștilor români, 1944-1977*. București: Humanitas, 1991, p. 10-12.

⁴ Al. ZUB, *op.cit.*, p.64.

În ceea ce privesc publicațiile istorice de tradiție, acestea au funcționat cu o relativă autonomie față de regim, „ținând steagul sus”⁵ până la suprimarea lor definitivă în 1948, an în care de altfel regimul comunist s-a și consolidat. Articolele și studiile istorice apărute în publicații precum *Revue Historique du Sud-Est Européen* condusă de Gh. Brătianu sau *Revista Istorică* condusă de N. Bănescu reușeau să păstreze discursul istoric în limitele obiectivității, cât mai departe de ingerințele comunizante.⁶ Însă în 1948, odată cu desființarea vechilor instituțiilor au fost suprimate și aceste reviste împreună cu altele, fiind înlocuite cu surrogate staliniste precum revista „Studii” care devenea revista oficială a noului Institut de istorie a RPR, fiind condusă de istoricul de serviciu al regimului M. Roller, care propunea asimilarea „învățăturii marxist-leniniste” și a „cuceririlor științei sovietice pentru a asigura înflorirea științei sovietice în RPR.”⁷ Acest tip de discurs va reveni în mod obsesiv în următorii ani, devenind un slogan pentru istoricii vremii. Tot pe fondul schimbărilor radicale care se petreceau în acea perioadă a apărut și revista *Lupta de Clasă*, oficiosul CC al PMR, în cadrul căreia vom regăsi, pe lângă articolele cu caracter ideologic, studii istorice care vor reflecta întocmai noua linie marxist-leninistă-stalinistă pe care a fost obligată să deraieze istoriografia românească în 1948.

În paralel cu înființarea de instituții și publicații noi în locul celor vechi, noul regim va avea grijă să revigoreze și să amplifice activitățile unor instituții sau publicații înființate cu câțiva ani mai devreme, care însă nu avuseseră până atunci impactul social scontat. Printre acestea se numărau Institutul de Studii Româno-Sovietic, înființat în 1947 sau publicația *Analele Româno-Sovietice* înființat în 1946.⁸

Un alt pilon important al comunizării discursului istoric l-a constituit instituționalizarea cenzurii. Primul index al cărților și autorilor interziși a fost editat în 1946 sub direcția lui P. Constantinescu-Iași. Lista cuprindea nume precum N. Iorga, C. Gane, G.I. Brătianu sau A. Rădulescu.⁹ Al doilea index avea să fie editat doi ani mai târziu, când regimul comunist era deja ferm instalat la putere și era mult mai voluminos decât primul, cuprinzând peste opt mii de titluri în 522 de pagini.¹⁰

Începând cu anul 1948, orice lucrare trebuia să treacă prin ceea ce Șerban Papacostea numește „filtrul dens al cenzurii staliniste.” Papacostea distinge mai multe nivele ale cenzurii înainte ca lucrarea să primească undă verde din partea autorităților. Acest proces pornea de jos de la „dezbateră în cadrul colectivelor de lucru” ajungând până la „atotputernica” Direcție Generală a Presei și Tipăriturilor¹¹ și la forurile superioare ale PMR, cum ar fi Institutul de Istorie a Partidului și Secția de Propagandă a CC¹² unde Iosif Chișinevski era stăpânul absolut iar Leonte Răutu, principalul său aghiotant.

O altă etapă importantă a comunizării discursului istoric, petrecută concomitent cu schimbările dramatice pe plan instituțional și uman, a fost reprezentată de îndepărtarea istoricilor de valorile occidentale și impunerea noului discurs istoric impregnat de ideologia comunistă.

Regimul comunist va transforma discursul istoric într-un simplu mijloc de propagandă și de legitimare a regimului prin „aservirea trecutului în scopuri politice actuale.” Principalul suport teoretic va fi viziunea marxistă asupra istoriei sau determinismul istoric. Conform acestuia, acumularea de capital ducea la ascuțirea antagonismelor dintre clasele exploatoare și cele exploitate, adică a luptei de clasă, ceea ce conducea treptat, în mod „progresist”, de la o orânduire la alta, cea comunistă fiind ultima și cea mai înaltă treaptă a dezvoltării societății umane, în cadrul căreia dispăreau clasele exploatoare. În opinia lui Ș. Papacostea, discursul istoric marxist a fost pervertit odată cu impregnarea ei cu leninism și stalinism, ceea ce a presupus „transformarea sa în ideologie a partidului-stat” și „exaltarea puterii politice comuniste tutelare”¹³

Poate principalul arhitect al acestei vaste operațiuni de „spălare a creierelor”¹⁴ a fost Mihail Roller, istoricul oficial al regimului, și „simbolul efortului de adaptare a trecutului românesc la imperativele

⁵ *Ibidem*, p.22.

⁶ *Ibidem*, p.25-28.

⁷ V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.17.

⁸ Al. ZUB, *op.cit.*, p.64; V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.23; COJOCARU, „Modelarea”, în: RUSAN, ed., *Analele Sighet* 6, p.572.

⁹ Al. ZUB, *op.cit.*, p.20.

¹⁰ *Ibidem.*, p.21.

¹¹ Direcția Generală a Presei și Tipăriturilor a fost înființată în mai 1949 prin decretul nr. 214. Printre atribuțiile sale se numărau „autorizarea apariției oricăror tipărituri [...] autorizarea difuzării cărților, filmelor, precum și a importului și exportului de cărți și ziare [...] reglementarea condițiilor de funcționare a librăriilor [...]” Bogdan Ficeac consideră această măsură a regimului drept „momentul de debut al instituționalizării cenzurii comuniste în România.” B. FICEAC, *Cenzura comunistă și formarea „omului nou.”* București, Nemira, 1999, p.34, 39.

¹² Ș. PAPACOSTEA, „Istoriografia română în epoca totalitarismelor,” în I. CHIMET (ed), *Momentul Adevărului*, Cluj-Napoca: Dacia, 1996, p.250.

¹³ *Ibidem*, p.247-249.

¹⁴ Livia DANDARA, „Extirparea ideologică a memoriei naționale prin falsificarea masivă a trecutului istoric. Experimentul stalinist în varianta Roller: <<Istoria României>> în ediții succesive (sept. '47, iunie '48 s.a.)” în RUSAN, ed. *Analele Sighet*, 6, p. 574.

ocupației sovietice.”¹⁵ Activitatea lui Roller de comunizare a scrierii istoriei a început încă din 1945, însă primul impact l-a avut odată cu apariția manualului de Istorie a românilor editat în 1947. A doua ediție, apărută în iunie 1948 va fi „adusă la zi” și va corespunde noilor condiții politice. În acest manual dominau „omisiunile deliberate, limba de lemn și falsurile.” De exemplu, exacerbarea influenței slave asupra formării limbii române, prezentarea actului de la 23 August ca fiind opera exclusivă a comuniștilor, eliminarea din manual a oricăror referiri la monarhia României și la rolul important jucat de aceștia, criticarea participării României în Primul Război Mondial „imperialist” datorită obținerii Basarabiei care după 1945 a devenit parte a URSS, denigrarea partidelor istorice, dar și aducerea la zi a evenimentelor prin atacarea virulentă a „schismei” Iugoslaviei lui Tito sau prin sublinierea necesității „întăririi vigilenței revoluționare”¹⁶ preluând teza stalinistă a ascuțirii luptei de clasă.

C. Clio în „Lupta de clasă”

După cum afirmă Gheorghe Gheorghiu-Dej, secretarul-general al Partidului Muncitoresc Român în introducerea la primul număr al celei de-a V-a serii din *Lupta de clasă* pe august-septembrie 1948, această revistă era „organul teoretic și politic al CC al PMR.” Revista fost înființată în iulie 1920, cu un an înainte de înființarea oficială a Partidului Comunist Român din 8 mai 1921. Deoarece a fost interzisă de „guvernarea burghezo-moșierească,” revista a apărut cu intermitențe în perioada interbelică, fiecare perioadă de apariție corespunzând unei serii. Așa a ajuns revista *Lupta de clasă* în anul 1948 la seria a V-a. Printre obiectivele revistei enumerate de Gheorghiu-Dej se numărau „ridicarea nivelului ideologic și politic al membrilor de partid” sau „lupta necruțătoare împotriva claselor exploatare.”¹⁷ Printre colaboratorii revistei vom regăsi mai multe nume sonore din aparatul central de partid, cum ar fi I. Chișinevski, C. Pârvulescu, M. Constantinescu, E. Rodan, Gr. Preoteasa, L. Răutu, E. Bodnăraș, Ana Pauker sau P. Niculescu-Mizil.

1. Contribuția pe plan teoretic a revistei „Lupta de clasă” la ideologizarea discursului istoric

Un personaj important în ideologizarea sau comunizarea discursului istoric a fost Leonte Răutu, membru marcant în Secția de Propagandă a CC al PMR. Famosul său discurs *Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale* a fost publicat în revista *Lupta de clasă*¹⁸ și a reprezentat, în viziunea lui V. Tismăneanu, „încununarea obscurantismului stalinist în România”, dar și o „ofensivă împotriva a tot ce înseamnă valoare și sens al demnității în cultura românească.”¹⁹ Acest articol a făcut carieră la acea dată prin limbajul și ideile vehiculate de către autor.

Leonte Răutu va impune prin acest articol noua linie teoretică de urmat de către cercetători în diferitele domenii ale „științelor sociale” cum ar fi biologia, literatura, artele plastice, muzica și nu în ultimul rând istoria. Fiind un membru important al elitei comuniste dar și unul din principalii cenzori de la Secția de Propagandă a Comitetul Central, cuvintele sale căpătau o greutate aparte. Faptul că acest discurs a fost publicat de revista *Lupta de clasă*, oficiosul Comitetului Central al PMR, venea să sublinieze importanța lui pentru viitorul „științelor sociale” în România.

Una din principalele teze ale discursului lui Răutu era nevoia adoptării de către cercetători a „spiritului de partid în știință”, îndemnându-i pe aceștia să se „situeze în mod direct și deschis de partea unui anumit grup social, să se călăuzească în activitatea lor științifică de concepțiile acestui grup social.”²⁰ Parafrazându-l pe Lenin, Răutu dă sentința finală și irevocabilă: „știință imparțială înafara [...] luptei de clasă [...] nu există.”²¹

O altă teză care revine în mod obsesiv pe parcursul discursului este nevoia combaterii cu orice preț a „cosmopolitismului și obiectivismului burghez,” cei doi dușmani ireconciliabili ai „spiritului de partid în știință” dar și principalii aliați ai naționalismului și ai imperialismului țărilor capitaliste împotriva intenaționalismului proletar.²² Răutu încearcă să impună o viziune maniheistă asupra metodologiei în cercetare, văzând totul în alb și negru, și proclamă sloganul „cine nu e cu noi e împotriva noastră” în cercetarea științifică.

¹⁵ Ș. PAPACOSTEA, „Istoriografia română”, în CHIMET, ed. *Momentul Adevărului*, p.247.

¹⁶ Livia DANDARA, „Extirparea ideologică”, în RUSAN, ed. *Analele Sighet 6...* p. 574-587.

¹⁷ Gh. Dej, „Cuvânt înainte.” în: *Lupta de clasă*, seria a V-a, nr. 1, august-septembrie 1948, pp. 3-4.

¹⁸ Varianta publicată între copertile revistei *Lupta de clasă* era o „stenogramă revăzută a prelegerii ținute [de autor] în fața profesorilor și conferențiarilor dela catedrele de științe sociale ale Universităților și Institutelor de Învățământ Superior din RPR.” L. RĂUTU, „Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale”, în: *Lupta de clasă*, seria a V-a, nr. 4, octombrie 1949, p. 52.

¹⁹ VI. TISMĂNEANU, *Arheologia terorii*. București: Ed. ALLFA, 1998, p.208.

²⁰ L. RĂUTU, „Împotriva cosmopolitismului și obiectivismului burghez în științele sociale”, în: *Lupta de clasă*, seria a V-a, nr. 4, octombrie 1949, p.52.

²¹ *Ibidem*, p.53.

²² *Ibidem*, p.56, 58.

În ceea ce privește istoria, „acest domeniu atât de important al științei”, Răutu își exprimă nemulțumirea față de „sarcina neîmplinită” a istoricilor în combaterea cosmopolitismului și obiectivismului burghez.²³ Pentru a-și susține punctul de vedere, Răutu recurge la câteva exemple de evenimente și procese istorice binecunoscute la vremea respectivă și care proveneau din discursul rollerian. Diferența dintre Roller și Răutu este în agresivitatea limbajului folosit. Răutu recurge la un limbaj tipic stalinist, care amintește mult de cel folosit de celebrul procuror Vișinski în timpul proceselor-spectacol din Uniunea Sovietică de la mijlocul anilor '30. Gheorghe Brătianu este numit nici mai mult nici mai puțin un „hitlerist” cu o „concepție atomico-cosmopolită” făcând „propagandă imperialiștilor americani.”²⁴

Printre temele istorice contaminate cu cosmopolitism Răutu se numără în primul rând așa zisa „falsificare a originii poporului și limbii române” prin negarea „rolului important” al influenței slave. Argumentul delirant al lui Răutu merge până acolo încât ajunge să afirme că istoricii burghezi au folosit „teoria latinității poporului român [...] pentru a izola România de vecina și aliata ei firească, Rusia,” și au creat „un suport științific planurilor expansioniste ale puterilor occidentale.”²⁵ Răutu uită însă că Imperiul Țarist (Rusia) a fost una dintre cele mai expansioniste și reacționare puteri în ceea ce privește politica ei europeană.

O altă temă predilectă a istoriografiei comuniste din acea perioadă, pe care Răutu o preia în discursul său este demonizarea partidelor istorice și demascarea politicii lor „fascisto-reacționare”²⁶ prin negarea participării lor pozitive la actul de la 23 August și punerea lor în legătură cu „puterile imperialiste.” Omul politic luat în colimator de către Răutu este Iuliu Maniu, care la data redactării discursului se afla la închisoare, condamnat în urma procesului trucat intentat frunțașilor țărăniști în 1947. Maniu este pus în legătură cu Tito, și el căzut în dizgrația lui Stalin după ruptura din iunie 1948 și a cărui deconspirare se afla în plin avânt în presa din blocul comunist. Cei doi oameni politici sunt acuzați de colaborare cu Churchill în vederea stabilirii „hegemoniei anglo-americane” în Balcani.²⁷

Pe lângă aceasta, referindu-se tot la evenimentele din August 1944, Răutu descoperă „o diviziune a muncii” între „Antonescu și grupul manisto-brătienist”, scopul ultim fiind salvarea Mareșalului. Desigur că nici Alianții occidentali nu erau străini de această conspirație.²⁸ Aceste acuze veneau pe fondul răspândirii tezei meritului exclusiv al Partidului Comunist în realizarea actului de la 23 August.²⁹ Acest gen de acuzații fanteziste și false care se regăsesc în cele câteva exemple arătate mai sus, își au originea tot în procesele truate din URSS, fiind ticluite în laboratoarele serviciului secret sovietic, NKVD, și răspândite de politrucii de serviciu ai regimului în presă.

În concluzie și plin de bucurie, Răutu dă sentința: „temeliile politicii de independență, suveranitate și demnitate au fost puse” datorită „Armatei Sovietice eliberatoare” și a PCR. Din păcate însă, situația era diametral opusă. Anul 1948 a adus totala supunere a politicii României față de interesele Uniunii Sovietice, și comunizarea societății românești. În ceea ce privește scrisul istoriei, acesta avea să se ghideze după „lumina care venea de la Răsărit.”³⁰ În paralel, regimul comunist a declanșat o adevărată vânătoare de vrăjitoare împotriva tuturor istoricilor celor care nu se supuneau orbește „directivelor” venite din parte așa-ziselor „autorități” în domeniu de la Academia RPR sau de la Secția de Propagandă a Comitetului Central.

2. Revista „Lupta de clasă” și centenarul Revoluției de la 1848.

Anul 1948 a reprezentat și sărbătorirea a o sută de ani de la Revoluția din 1848. Regimul comunist a acordat o importanță deosebită acestui eveniment, organizând activități comemorative și acordându-i spații largi în revistele de specialitate. Acest moment a constituit un bun prilej pentru PMR de a-și câștiga legitimitate în rândul populației în primul an de conducere efectivă, dar și o ocazie de a-și face propagandă.³¹ Unul din exemplele relevante în acest sens este discursul patriotic a lui Ghorghiu-Dej de la Blaj când a afirmat că „sentimentul de mândrie este firesc” Partidului care „a reluat în mâini marile tradiții naționale ale poporului român.”³² Un alt exemplu, amintit de Al. Zub, este încercarea regimului de a face conexiunea între 11 iunie 1848, ziua Proclamației revoluționarilor munteni și 11 iunie 1948, ziua naționalizării în sensul

²³ *Ibidem*, pp.64, 70.

²⁴ *Ibidem*, p.71.

²⁵ *Ibidem*, p.70.

²⁶ *Ibidem*, p.66.

²⁷ *Ibidem*, p.65.

²⁸ *Ibidem*, pp.65-66.

²⁹ Conform istoriografiei oficiale, actul de la 23 August „a fost pregătit și înfăptuit de către PCR.” V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.40.

³⁰ Expresia „lumina vine de la Răsărit” îi aparține scriitorului Mihail Sadoveanu care a utilizat-o la întoarcerea dintr-o vizită în URSS în anul 1945.

³¹ Al. ZUB, *op.cit.*, p.69.

³² V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.47.

erijării regimului la statutul de continuator al programului de luptă împotriva burgheziei lansat de pașoptiști.³³

Nici revista *Lupta de clasă* nu a făcut notă discordantă față de celelalte reviste de specialitate, publicând un articol dedicat acestui eveniment sub semnătura lui Nestor Ignat, intitulat *Centenarul Revoluției din anul 1848*.³⁴ Interpretarea cauzelor revoluției se face prin intermediul explicării fenomenelor social-economice din cele trei provincii, și a relațiilor care existau între diferitele clase sociale: boierii, burghezia în formare și țărani. Ignat afirmă că boierii aveau unele interese comune cu burghezia în special în contextul dezvoltării comerțului. De asemenea, dezvoltarea comerțului cu grâne în Muntenia a contribuit la sporirea exploatarei țăranilor iobagi.

Cauzele Revoluției nu au fost însă numai economice. De exemplu marii boieri respingeau tendințele autoritariste ale domnitorilor din Moldova și Muntenia care beneficiau de sprijinul Rusiei și al otomanilor. Clasa mijlocie era nemulțumită din cauza impozitelor din ce în ce mai împovărătoare, în timp ce țărani, cea mai numeroasă și cea mai oropsită pătură socială, erau nemulțumiți datorită obligațiilor din ce în ce mai apăsătoare de muncă față de moșieri, ceea ce a condus la unele incidente în 1847.³⁵ Toate aceste nemulțumiri vor ieși cu forță la suprafață odată cu declanșarea valului revoluționar în Europa occidentală.

Ignat critică viziunea „istoricilor burghezi” conform căreia cei mai activi revoluționari ar fi fost tinerii burghezi întorși din străinătate și afirmă că Revoluția a avut un caracter de masă datorită atragerii „maselor țărănești” atât în Muntenia cât și în Ardeal.³⁶ Hitchins infirmă această ipoteză de lucru afirmând că principala forță motrice a revoluției de la 1848 au fost „intelectualii liberali, instruiți la Paris, majoritatea boieri.”³⁷ Cea mai importantă organizație revoluționară românească de la Paris a fost Societatea Studenților Români. Din ea făceau parte atât Dumitru și Ion C. Brătianu, care erau fii de boieri, cât și Mihail Kogălniceanu sau Nicolae Bălcescu.³⁸ Aceștia au fost puternic influențați de ideile revoluționare vehiculate în Franța și au decis să se întoarcă în țară pentru a le aplica. Alte forțe participante au fost boierii pământeni nemulțumiți, reprezentanții clasei de mijloc și țărani. Fiecare dintre aceste forțe participante aveau interese comune, dar și proprii, de aceea respectarea tuturor cerințelor exprimate devenea greu de realizat.

Atunci când se referă la Muntenia, Ignat, deși recunoaște că Revoluția a fost condusă de burghezie, face o distincție clară între aripa stângă a burgheziei, condusă de Nicolae Bălcescu, și aripa dreaptă aflată sub direcția lui Ion Eliade Rădulescu. Bălcescu, în calitate de „principal ideolog al Revoluției,” a văzut însemnătatea hotărâtoare [...] a atragerii maselor țărănești iobage în Revoluție,” în timp ce Eliade, aliatul „moșierimii,” „se temea de elanul revoluționar al maselor.”³⁹ Această diferențiere dintre burghezia de stânga și de dreapta venea și pe fondul campaniei regimului comunist de a disocia social-democrația de stânga, aliata PCR, de cea de dreapta, considerată aliata „burghezo-moșierilor.”

De altfel, în viziunea lui Ignat, principala cauză a divergențelor dintre Bălcescu și Eliade a fost articolul 13 din Proclamația de la Izlaz care propunea „emanciparea și împroprietărirea țăranilor iobagi.” Eliade apare ca un trădător al țăranilor care a făcut o „înțelegere cu boierimea.”⁴⁰ Într-adevăr, articolul 13 din Proclamație a fost un măr al discordiei între aripa „moderată” a lui Eliade Rădulescu care dorea aplicarea lui graduală de teama unei crize economice dar și a unei intervenții străine, și cea „radicală” din care făcea parte printre alții și Bălcescu care dorea o aplicare imediată a punctului 13. Până la urmă acest punct nu a fost niciodată aplicat datorită divergențelor și apoi a intervențiilor succesive ale armatelor otomane și rusești în Muntenia în septembrie 1848.⁴¹

În ceea ce privește Revoluția din Ardeal, Ignat deplânge neînțelegerile dintre revoluționarii români și maghiari de care au profitat „vârfurile claselor dominante românești, în frunte cu mitropolitul Andrei Șaguna și imperiul habsburgic.” Ceea ce a dus la „manevrarea mișcării revoluționare românești din Ardeal” și la „stărnirea luptei dintre (revoluționarii maghiari și români) în folosul asupritorului comun.”⁴² Într-adevăr, succesul revoluției din Transilvania a fost evident periclitat de neînțelegerile și apoi conflictul deschis dintre revoluționarii români și maghiari, declanșat de aceștia din urmă prin decizia de încorpora Transilvania într-o Ungarie Mare, ceea ce a produs deziluzie în rândul revoluționarilor români, grupați în jurul lui Simion

³³ Al. ZUB, *op.cit.*, p.70.

³⁴ N. IGNAT, „Centenarul revoluției din 1848”, în: *Lupta de clasă*, seria a V-a, nr. 1, august-septembrie 1948, pp. 48-56.

³⁵ K. HITCHINS, *Români, 1774-1866*, București, Ed. Humanitas, 1998, pp.290-291.

³⁶ *Ibidem*, pp.50-51.

³⁷ K. HITCHINS, *op.cit.*, p.295.

³⁸ *Ibidem*, p.289.

³⁹ *Ibidem*, p.52.

⁴⁰ *Ibidem*, p.46.

⁴¹ K. HITCHINS, *op.cit.*, pp.300-301, 306-307.

⁴² N. IGNAT, „Centenarul revoluției,” p.53.

Bărnăuțiu.⁴³ Se poate spune și că de acest conflict au profitat habsburgii în încercarea lor disperată de a înfrânge elanul revoluționar atât al maghiarilor cât și al românilor, prin încurajarea conflictului dintre cele două națiuni. Dar nu se poate spune despre Andrei Șaguna că a fost un trădător. El a avut o poziție moderată, și propunea colaborarea cu habsburgii pentru a asigura „progresul națiunii române.”⁴⁴ Eforturile revoluționarilor români de a colabora cu habsburgii se legau de speranța că „Monarhia habsburgică s-ar putea transforma [...] într-una constituțională federalizată.” Însă au fost înșelați în așteptările lor, iar demersurile aproape disperate ale lui Bălcescu de a obține colaborarea dintre români și maghiari, deși au avut oarecare efect, s-au dovedit tardive, Revoluția fiind înfrântă. Deși susținea lupta națională a românilor transilvăneni, Bălcescu s-a arătat dezamăgit de colaborarea acestora cu habsburgii, dorind în schimb colaborarea cu revoluționarii maghiari „împotriva Rusiei și a aliaților ei despotici” deoarece numai așa puteau să triumfe „micile națiuni.”⁴⁵

Revoluția din Moldova este însă trecută sub tăcere de către Ignat, singura referire făcând-o în contextul participării unei delegații de revoluționari în frunte cu Al. Ioan Cuza la adunarea de la Blaj. Această tăcere este probabil din cauza intervenției armatei țariste (ruse) la 7 iulie „cu scopul de preîntâmpina instalarea unui guvern revoluționar la Iași.”⁴⁶ Acest fapt putea reprezenta un element extrem de incomod pentru regimul comunist plasat ferm pe orbita politică a Uniunii Sovietice. De asemenea, Ignat omite din discursul său activitățile revoluționarilor moldoveni precum Mihail Kogălniceanu sau Vasile Alecsandri.

Imaginea revoluționarului Bălcescu apare într-un fel idealizată de către istoriografia oficială. Mihail Roller l-a numit „singurul fără pată” și „legat de popor.”⁴⁷ Ceea ce este, probabil surprinzător este demersul istoricilor regimului de a găsi în scrierile lui Bălcescu elemente de gândire marxistă în scopul de a se erija drept continuatori ai ideilor sale. Nestor Ignat găsește în scrierile istorice și politice lui Bălcescu „unele apropieri de poziția materialistă și chiar unele elemente de gândire dialectică.”⁴⁸ A. Grecu îl apropie de „școala socialistă științifică”⁴⁹ iar Roller afirmă că Bălcescu „se inspirase din <<gândirea înaltă rusă>>” și că „avusese față de Rusia o poziție înaintată.”⁵⁰ Aceste afirmații erau doar „invenții”, după cum le numește Vlad Georgescu, și ascundeau „antirusismul aproape bolnăvicios” al lui Bălcescu. De altfel, regimul comunist nu a reușit nicicum să editeze al doilea volum al operelor sale, tocmai din cauza ideilor anti-ruse vehiculate de Bălcescu.⁵¹ De altfel, acesta și-a exprimat poziția anti-rusă încă de pe vremea când era președintele Societății Studenților de la Paris, când susținea deschis „cooperarea cu Turcia pentru a contracara influența Rusiei, care [...] era principalul obstacol în calea independenței și a unirii.”⁵²

Totuși, pe fondul acestei încercări aproape disperate a istoricilor oficiali de a-l prezenta pe Bălcescu drept un precursor al regimului comunist prin ideile sale, au existat și afirmații care au mai tăiat din acest elan legitimator. Nestor Ignat descoperă lacune și o „concepție confuză” la Bălcescu în ceea ce privește concepția sa despre „evoluția istorică.”⁵³ De asemenea, atunci când vorbește de cauzele înfrângerii Revoluției în Muntenia, Ignat se întreabă despre posibilul rol al revoluționarului care ar fi „cedat în fața presiunilor aripei drepte a burgheziei și consimțind la ocolirea de fapt a rezolvării problemei țărănești,”⁵⁴ problemă esențială în viziunea istoricilor oficiali ai regimului. În viziunea lui Bălcescu, citată și de Ignat în articolul său, principala cauză a eșecului revoluției a fost „guvernul slab”⁵⁵ Ultimul cuvânt în stabilirea cauzei care a determinat înfrângerea Revoluției îl are însă Gheorghiu-Dej, care, precum un medic, pune diagnosticul și afirmă că „cele mai multe din [cerințele revoluției] nu au putut fi traduse în viață, deoarece [...] s-a săvârșit sub hegemonia burgheziei.”⁵⁶

Istoriografia oficială comunistă, deși a evocat centenarul Revoluției de la 1848 prin numeroase articole comemorative și studii, a căzut în patima interpretărilor ideologizante și a promovat un discurs istoric plin de omisiuni și distorsiuni voite pentru a nu periclita cumva imaginea Rusiei sau pentru a nu cădea cumva în interpretări „cosmopolite burgheze” împotriva cărora lupta cu atâta vigoare Leonte Răutu. Acest

⁴³ K. HITCHINS, *op.cit.*, p.310-311.

⁴⁴ *Ibidem*, p.313.

⁴⁵ *Ibidem*, p.302.

⁴⁶ *Ibidem*, p.302.

⁴⁷ V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.46.

⁴⁸ N. IGNAT, „Centenarul revoluției”, p.52.

⁴⁹ Cf. Al. Zub, *op.cit.*, p.67.

⁵⁰ Cf. V. GEORGESCU, *op.cit.*, p.46.

⁵¹ *Ibidem*, p.46.

⁵² K. HITCHINS, *op.cit.*, p.289-290.

⁵³ *Ibidem*, p.51.

⁵⁴ *Ibidem*, p.55.

⁵⁵ N. IGNAT, „Centenarul revoluției”, p.55.

⁵⁶ *Ibidem*.

eveniment a servit ca un instrument legitimator al regimului, care dorea să sublinieze continuarea ideilor reformatorilor revoluționari de la 1848 de către PCR.

D. Concluzii

Anul 1948 a fost un an teribil, un moment de cotitură sub aspect istoriografic. Instaurarea brutală și fermă a regimului comunist la putere a distrus adevăratele valori ale scrierii istorice, înlocuindu-le cu niște surogate staliniste care au dorit să confiște istoria României și să o modeleze pentru a legitima un regim impus din afară.

Revista *Lupta de clasă* nu a făcut excepție de la regulă promovând modelul istoriei (re)scrise de sus despre cei de jos, a căror reprezentant de frunte se considera. Fiind oficiosul teoretic și politic al Comitetului Central al PMR, orice articol publicat în paginile sale urma fidel ortodoxismul ideologic dictat de la Moscova. În consecință, articolele cu caracter istoric publicate în această revistă reflectau, dar și impuneau linia de urmat de către istoricii care nu doreau să ajungă la Sighet, Aiud sau la Canal.